

ÇİN BÜROKRASI SINAVLARI: PATRİMONYAL BÜROKRASİDE RASYONEL BİR GELENEK

Bureaucracy Exams in China: A Rational Tradition in The Patrimonial Bureaucracy

Murat KAÇER*

Özet

Patrimonial bürokrasi, idari ve askeri mekanizmanın unsurlarının, patrimonial otoritenin akrabaları, yakın arkadaşları ve kendine yakın tebaası arasından seçilmesiyle oluşan düzeni ifade etmektedir. Weber, bazı "rasyonel" çizgileri olsa da Han Hanedanlığından son hanedanlık Qing'e kadar tüm imparatorluk dönemleri boyunca Çin bürokrasisinin patrimonial bir karakter taşıdığını belirtmektedir. Bununla birlikte Sui Hanedanlığı zamanında başlayan ve kısa kesintiler olmasına rağmen 1905 yılına kadar 1300 yıldan fazla sürdürülen ve idari/askeri kademelere yeteneklerine göre memurların alınmasını sağlayan bürokrasi sınavları bu gelenekte önemli bir istisna oluşturmaktadır. Bu çalışma, Çin'deki bürokrasi sınavlarının tarihsel geçmişini, önemini ve özelliklerini, sisteme dönük eleştirileri ele almayı amaçlamaktadır. Türkiye'de kamu yönetimi, bürokrasi literatüründe bu sınavlara atıf yapılmakla birlikte, sistemi başlı başına inceleyen bir çalışma, bilindiği kadarıyla, yoktur. Çalışmanın bu yönüyle özgün ve önemli bir karakter taşıdığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çin, bürokrasi, bürokrasi sınavları, patrimonializm

Abstract

The patrimonial bureaucracy expresses the order in which the elements of the administrative and military mechanism selected by the patrimonial authority among his relatives, close friends, and slaves. Weber notes that the Chinese bureaucracy has a patrimonial character throughout the entire empire, from the Han Dynasty to the last dynasty Qing, despite its some "rational" aspects. However, the bureaucracy exams that started in the Sui Dynasty and continued for more than 1300 years until 1905, despite the short interruptions, and which enabled the administrative / military steps to receive officers according to their abilities by these exams are an exception in this tradition. The aim of this study is to examine the historical background,

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, muratkacer@hotmail.com

significance and characteristics and criticism of bureaucracy examinations in China. Although there is a short reference to these exams in the literature of public administration and bureaucracy in Turkey, a study on this system by itself, is absent, as far as known. It is believed that this study has a distinctice and important character in this aspect.

Keywords: China, bureaucracy, bureaucracy exams, patrimonialism

Giriş

Patrimonyal bürokrasi, feodalizm ile birlikte geleneksel otoritenin iki biçimini oluşturmaktadır. Bu otorite biçimi, erkek egemen toplumda artan mal varlığı ve genişleyen otorite alanıyla birlikte daha düzenli bir idari ve askeri sistemin oluşması sonucunda doğar. Bu sistemde idari ve askeri mekanizmanın unsurları, patrimonyal otoritenin akrabaları, yakın arkadaşları ve kendine yakın tebaası arasından seçilmektedir. Bu noktada bu kişilerin seçilmesindeki en temel belirleyici unsur, bu kişilerin patrimonyal şefe duydukları “gassalın elindeki meyyit”¹⁰⁴ düzeyindeki sadakat ve tartışmasız itaattir.

Weber, bazı “rasyonel” çizgileri olsa da Han Hanedanlığından son hanedanlık Qing’e kadar tüm imparatorluk dönemleri boyunca Çin bürokrasisinin patrimonyal bir karakter taşıdığını belirtmektedir. Bununla birlikte Sui Hanedanlığı zamanında başlayan ve kısa kesintiler olmasına rağmen 1905 yılına kadar 1300 yıldan fazla sürdürülen ve idari ve askeri kademelere yeteneklerine göre memurların alınmasını sağlayan bürokrasi sınavları bu gelenekte önemli bir istisna oluşturmaktadır. Patrimonyalizmi, egemenlik ile mülkiyet üzerindeki tek ve nihai hakların bir elde toplanmasıyla patrimonyal hükümdarın kendi nezdinde bulunan insanlar ve nesnelere üzerindeki yetkilerini tekelleştirmesi olarak ifade eden Yang (1987: 82) da, bu şekilde bir durumun özellikle son Qing hanedanlığı döneminde oldukça belirgin olduğunu, rütbesi ve konumu ne olursa olsun tüm görevlilerin hükümdar ile konuşurken kendilerini köle (nu ts'ai) olarak tanımladıklarını belirtmektedir.¹⁰⁵

Çin bürokrasi sınavları, aile veya politik bağ ve referanslardan ziyade yeteneğe dayalı olarak yapılan, ahlak, edebiyat ve felsefe gibi farklı

¹⁰⁴ “Gassalın elinde meyyit gibi olma” deyimini özellikle tarikatlarda müritlerin, kendi hoca ve müşitlerine karşı her dediklerini sorgulamadan, tüm yönlendirmelerini koşulsuz kabul etmesini, kısacası tam teslimiyet halini ifade etmektedir.

¹⁰⁵ Geleneksel Çin toplumunun sosyal-siyasal yapısıyla alakalı bkz. Chu, T. S. 1961. *Law and Society in Traditional China*. Paris: Mouton.

disiplinlerden soruların sorulduğu, başarılı olanların idari ve askeri memur olarak imparatorluk bünyesinde istihdam edildiği sınavlardır. Sınavlarla şekillenen bu bürokratik yapı “bilgin bürokratlar-bilge memuriyet (scholar-officialdom/ scholar officials) olarak adlandırılmıştır. Bu durum, bir anlamda Platon’un “filozofların kral ya da kralların filozof olması” gerektiği yönündeki politik felsefesinin “bürokratik” düzeyde gerçekleşmesidir denilebilir.

Dünya üzerinde rekabete dayanan yazılı sınavların ilk örneğini oluşturan bu sınav sistemi gündelik pratiklerden bireylerin tutum ve davranışlarına kadar çok farklı yönden tüm toplumu etkilemiştir. Daha önce bu sınavlara girecek bir aday olan birey, sonradan memur, öğretmen veya çocuklarını sınavlara hazırlayan bir baba olarak sürekli bu işleyişin içinde olmaya devam etmiştir. Ayrıca bu sınavlar basit bir merkezi sınav olmaktan ziyade Çin siyasi sisteminin önemli bir yüzü; ayrılmaz bir parçasıdır Bürokrasi sınavları, devlet kademelerinde meritokratik bir geleneğin oluşmasını sağlamış, aristokrasinin gücünü ve etkisini sınırlamış,¹⁰⁶ aydın sınıfının devleti benimsemesini ve desteklemesine neden olmuştur. Ayrıca sınavlarda adayların Konfüçyüsçülük metinlerinden sorumlu olması “toplumun konfüçyüsçüleşmesini” (confucianization of society) de beraberinde getirmiştir.

Bu çalışma, Çin’deki bürokrasi sınavlarının tarihsel geçmişini, önemini ve özelliklerini, sisteme dönük eleştirileri ele almayı amaçlamaktadır. Yabancı literatürde tek tek hanedanlık düzeyinde dahi bu sınavların ele alındığı çalışmalar mevcut iken, Türkiye’de kamu yönetimi, bürokrasi literatüründe bu sınavlara atıf yapılmakla birlikte, sistemi başlı başına inceleyen bir çalışma, bilindiği kadarıyla, yoktur.¹⁰⁷ Bu çalışmanın bu yönüyle özgün ve önemli bir karakter taşıdığı düşünülmektedir.

Weberyen Bürokrasi Teorisi

Bürokrasi, Fransızca bir terimdir. Terimi, ilk defa 1745’te Fransız fizyokrat iktisatçı ve aynı zamanda bakanlık da yapan Vincent de Gournay kullanmıştır. İki bileşeninden biri olan “büro” kelimesinin Latince aslı

¹⁰⁶ Çin’de sivil-askeri aristokrasi ile ilgili bkz. Tackett, N. (2014). *The Destruction of the Medieval Chinese Aristocracy*. Cambridge: Harvard University Press; Lorge, P. (2000). *The Northern Song Military Aristocracy and the Royal Family*. *War & Society*, 18(2), 37-47.

¹⁰⁷ Bu amaçla Google Akademik, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesinin elektronik veri tabanları “sınav”, “Çin”, “sivil memuriyet”, “bürokrasi” gibi anahtar kelimelerle taranmıştır.

“burrus” tur ve koyu bir renk ifade etmektedir. Daha önce idari ve kamusal işler yapan memurların oturduğu masalar bir çuha ile kaplanmıştır. Dolayısıyla büro bu masalara atfen kullanılmıştır. İkinci bileşen olan “krasi” (cratie) Yunanca’dır ve iktidar güç anlamına gelir. Bu iki kelimenin birleşimi olan bürokrasi de “büroların hakimiyeti”, “büroların egemenliği” gibi anlamlara gelmektedir (Abadan, 1959: 8).

Bürokrasinin kuramsal olarak geliştirilmesi ve anlaşılmasında Max Weber’in büyük katkıları olmuştur¹⁰⁸. Weber’in çalışmaları genel olarak idari örgütlenmelerin analizi ve meşru otoritenin nasıl oluşup işlediğiyle ilgilidir. Bu açıdan Weber için bürokrasi bir örgütlenme şekli veya tercihidir. Otorite biçimleri ve bu otoritenin var olmasını sağlayan dinamikler aynı zamanda bürokrasinin niteliğini de belirlemektedir. Dolayısıyla iktidar biçiminin değişmesi halinde bürokratik yapı ve işleyiş de bu bağlamda farklılaşmaktadır.

Weber, yasal-ussal, geleneksel ve karizmatik otorite olmak üzere üç ayrı otorite tipolojisi geliştirmiştir. Emreden, yani otoritenin gücünü ve yetkisini, var olan ve rasyonel olarak geliştirilmiş, gayrişahsi yasalardan aldığı otorite biçimi *yasal-ussal otorite* olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu otoritenin meşruiyeti de bu yasalara uygun hareket ettiği müddetçe var olur. Bu otorite modelinde bürokratik örgüt belli kriterlere göre işlemektedir. Bunlar:

- a.) Memurlar şahsi olarak özgürdür ve tanımlanan iş ve görevleri itibariyle otoriteye karşı sorumlulukları vardır.
- b.) Yasal-ussal otorite modelinde örgütlenme, açıkça tanımlanmış hiyerarşik bir düzen içinde gerçekleştirilir.
- c.) Yasal-ussal otoritede bürokratik yapı (bütün) içinde yer alan her dairenin (parça) normatif olarak açıkça tanımlı bir yetki ve görev alanı bulunmaktadır
- d.) Bürokratik aygıtın bir parçası olmak (memuriyet) serbest bir sözleşme ilişkisiyle olur.
- e.) Adaylar belli bir liyakat ve nitelik ölçüsüne göre seçilir. Adayların bu liyakat ve niteliklerini belgelemek zorunda oldukları bir sertifika, diploma veya yeterlik belgesinin olması gerekmektedir.

¹⁰⁸ Bürokrasinin farklı teorileri ile siyaset, siyasal rejimler, ideolojiler ve hükümet sistemleriyle bürokrasi ilişkisini inceleyen bir dizi analizler bulunmaktadır. Bu çalışmanın geleneksel otoritenin patrimonyal biçimiyle ilgili olması nedeniyle bürokrasi teori ve tartışmalarına çalışmanın kapsam ve amacı düşünülerek yer verilmemiştir.

Şifahi bir teminat veya dayanak söz konusu değildir. Bu şartları sağlayan kişiler ilgili makam veya pozisyona atanır.

- f.) Bürokratik dizge içinde bulunan memurların sabit ve düzenli bir nakdi aylıkları söz konusudur.
- g.) Yasal-ussal otorite biçiminde memurlar kullandıkları araçların mülkiyetine sahip değildir.
- h.) Memurların görevleri aynı zamanda bir “kariyer basamağını” da ortaya çıkarır. Çalışma süresi ve/ya başarı ölçüsüne göre oluşturulan bir “yükselme” sistemi bulunmaktadır (Weber, 2013: 60-61).

Karizmatik otoritede; hükmetme ve itaat ilişkisi söz konusu kişinin “karizma”sından doğar. Karizma, bireysel olarak bir bireyi, diğer sıradan insanlardan ayıran ve onun doğüstü, insanüstü ya da en azından bazı özel istisnai güçlere ya da niteliklere sahip olduğu izlenimine yol açan durumları ifade etmektedir (Weber, 2013: 90). Bu otorite biçiminde de “karizmatik” lider, sahip olduğu bu kişisel özellikleri vasıtasıyla yöneten-yönetilen ilişkisini biçimlendirmektedir.

Weber’in otorite tipolojisinin üçüncü biçimi *geleneksel otoritedir*. Geleneksel otorite eskiden beri var olan geleneklere uygun olarak oluşan otorite biçimidir. Geleneksel otorite liyakate değil; irsiyet ve statüye dayanmaktadır. Otoriteyi elinde tutan hâlihazırdaki (mevcut) güç; tevarüs ettiği, kendisine miras kalan güç dayanaklarını kullanmaktadır. Güç, bu bağlamda hazır ve verilidir. (Eryılmaz, 2002: 50; Weber, 2013: 69). Geleneksel otoritede, kurallara değil; belli bir geleneğe uygun olarak otorite makamına gelen “kişilere” uyulmaktadır. Bu hiyerarşi içinde yer alan görevliler de şahsi hizmetçilerdir. Bu hizmetçilerin seçiminde kişisel ilişkiler, akrabalık gibi nitelikler belirleyicidir. İstihdam edilen hizmetçilerin görevlilerin olduğu bürokratik mekanizmanın özelliklerine bakıldığında;

- a. Açıkça tanımlanmış ve gayri şahsi kurallara bağlı bir yetki alanı yoktur.
- b. Rasyonel olarak kurulmuş bir hiyerarşik düzen yoktur.
- c. Özgür sözleşme temeline dayalı, düzenli bir atama ve yükselme sistemi bulunmamaktadır.
- d. İşlerin gerektirdiği teknik liyakat ve yeterlilik esasına göre istihdam söz konusu değildir.
- e. Görevlilerin parayla ödenen sabit maaşlara sahip değildir (Weber, 2013: 72).

Patrimonyal bürokrasi, feodalizm ile birlikte geleneksel otoritenin iki biçimini oluşturmaktadır. Bu otorite biçimi, erkek egemen toplumda artan mal

varlığı ve genişleyen otorite alanıyla birlikte daha düzenli bir idari ve askeri sistemin oluşması sonucunda doğar. Bu sistemde idari ve askeri mekanizmanın unsurları, patrimonyal otoritenin akrabaları, yakın arkadaşları ve kendine yakın tebaası arasından seçilmektedir (Akbulut, 2005: 147-148).

Weber, bazı “rasyonel” çizgileri olsa da Han Hanedanlığından son hanedanlık Qing’e kadar tüm imparatorluk dönemleri boyunca Çin bürokrasisinin patrimonyal bir karakter taşıdığını belirtmektedir (Abadan, 1959: 18; Van Der Sprenkel, 1964: 353). Sivil ve askeri görevlilerin istihdam edilmesi için, kısa kesintiler olmakla birlikte, 6. yüzyıldan 20. yüzyılın başlarına kadar icra edilen bürokrasi sınavları ise bu geleneğin oldukça ayrıksı bir özelliğidir.

Çin: Kısa bir Tarihçe

Çin 20. yy. başlarına kadar çok uzun bir süre farklı hanedanlıklarla geçen bir imparatorluk tecrübesine sahiptir. Dünyanın en eski medeniyetlerinden sayılan, yaklaşık 4000 yıllık yazılı tarihe sahip Çin, “dört büyük buluşun”, kağıt, matbaa, barut ve pusulanın da kaynağı sayılmaktadır.

Çin tarihi antik, imparatorluk ve modern olarak üç tarihsel dönem içinde ele alınabilir. Antik dönem milattan önce 3. yy.’e kadar olan dönemi kapsamaktadır. İmparatorluk döneminden önceki üç hanedanlık dönemi aynı zamanda ilkel topluluktan yerleşik köle topluluğuna geçişi de temsil etmektedir. Bu hanedanlıklar, M.Ö 2070 ile M.Ö 1600 yıllarında hüküm süren Xia Hanedanlığı, M.Ö 1600 ile M.Ö 1046 yıllarında var olan Shang Hanedanlığı ile M.Ö 1050 ile M.Ö 256 yıllarında hüküm süren ve antik dönemin son hanedanlığı olan Zhou Hanedanlığıdır (Keay, 2011: 30, Roberts, 2011: 1-41).

Çin’de imparatorluk dönemi Qin hanedanlığıyla başlamaktadır. Zaten hanedanın kurucusu “huangdi” (imparator) unvanını alan ilk hükümdardır. Bunda çok katı ve güçlü bir şekilde olmasa da Çin topraklarında belli ölçüde bir bütünlük sağlamanın rolü de vardır. Bu hanedanlık M.Ö 221 - M.Ö 206 yılları arasında hüküm sürmüştür (Keay, 2011: 17; Huang, 2007: 23-43).

Qin Hanedanlığının M.Ö 206 yılında yıkılmasından sonra Han Hanedanlığı kurulmuştur. Bu hanedanlık M.S 220 yılına kadar hüküm sürmüştür. Bu dönem aynı zamanda Çin’in altın çağı olarak bilinir. Çin’in sınırları genişlemiş ve bu dönemde ticaret yolları hakimiyet altına alınmıştır. Yine Han Hanedanlığı döneminde Konfüçyüsçülük devletin resmi öğretisi haline gelmiştir (Eberhard, 1947: 85-92).

Han Hanedanlığının yıkılışından sonra yaklaşık 400 yıl (589 yılına kadar) sürecek kargaşa devri başlamıştır. Bu dönemde Çin toprakları üç ayrı

imparatorluk, Wei, Shu ve Wu, tarafından paylaşılmıştır (Huang, 2007: 77-86).

Yaklaşık 400 yıl süren kargaşa dönemi, Sui hanedanlığının Yang Jian tarafından 581 yılında kurulmasıyla bitmiştir. Sui Hanedanlığı İmparator Yang Di'nin öldürüldüğü 618 yılına kadar Çin topraklarında hükmetmiştir. 37 yıl hüküm süren bu hanedanlık, Çin tarihindeki en kısa süreli hanedanlarından biri olmuştur (Keay, 2011: 223-226; Eberhard, 1947: 191-196).

Sui hanedanlığının yıkılışından sonra 618 yılında Tang Hanedanlığı kurulmuş ve bu hanedanlık 907 yılına kadar hüküm sürmüştür. Tang hanedanlığı başta idari ve siyasi olmak üzere birçok yönden Çin topraklarında o döneme kadar ki en gelişmiş yapıları inşa etmiştir (Keay, 2011: 244; Eberhard, 1947:197).

Tang Hanedanlığının 907 yılında yıkılmasından sonra Çin topraklarında Beş Hanedan ve On Krallık dönemi olarak anılan ve 960 yılına kadar süren dönem başlamıştır. Bu süreçte parçalı ve çok devletli bir sisteme sahip olan Çin'de Liang (907-923), Tang (924-936), Jin (936-947), Han (947-951) ve Zhou (951-960) olmak üzere beş hanedanlık kurulmuştur (Keay, 2011: 288).

Beş Hanedan ve On Krallık döneminden sonra 960 yılında Song Hanedanlığı kurulmuştur. Song Hanedanlığı Kuzey ve Güney Song Hanedanlığı olarak iki ayrı dönemde hüküm sürmüştür. Kuzey Song Hanedanlığı 960-1127; Güney Song Hanedanlığı ise 1127-1279 yılları arasında varlığını sürdürmüştür. Yuan Hanedanlığı ise 1271 yılında Moğollar tarafından kurulmuştur. Bu hanedanlık 1368 yılına kadar hüküm sürmüştür (Hsu, 2012: 290-300).

Yuan Hanedanlığının yıkılışından sonra 1368 yılında Zhu Yuanzhang tarafından Ming hanedanlığı kurulmuştur. Bu hanedanlık dönemi de Çin'in sosyo-ekonomik ve kültürel olarak kurumlarını güçlendirdiği bir dönem olmuştur. Bununla birlikte Hanedanlığın son döneminde idareciler ile köylüler arasında yaşanan gerilim isyan ile sonuçlanmış ve bu isyanlar sonucunda Ming Hanedanlığı 1644 yılında yıkılmıştır (Keay, 2011: 370; Huang, 2007: 191-209).

Ming Hanedanlığından sonra imparatorluk döneminin son hanedanlığı olacak Qing Hanedanlığı kurulmuştur. 1911 yılına kadar hüküm süren Qing hanedanlığı, "Xinghai Devrimi"yle birlikte yıkılmış; Çin'de iki bin yıldan fazla devam feodal imparatorluk rejimi de sona ermiş ve modern Çin tarihi başlamıştır.

1911 yılında imparatorluk döneminin sona ermesiyle Sun yat-sen tarafından Modern Çin'in temelleri atılmıştır. Bununla birlikte 1949 yılına kadar Çin topraklarında kargaşa ve kaos düzeni sürmüştür, Mao Zedong'un 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'ni kuruluşunu ilan etmesiyle komünist rejim tüm ülkeye hakim olmuştur.

Tablo 1: Çin Tarihi

Çin'de Hanedanlıklar		
Dönem	Hanedanlıklar	İktidar Aralığı
Antik	Xia	2070-1600 (M.Ö)
	Shang	1600-1029 (M.Ö)
	Zhou (Batı)	1029-771 (M.Ö)
	Zhou (Doğu)	770-256 (M.Ö)
İmparatorluk	Qin	221-206 (M.Ö)
	Han	206 (M.Ö)-220 (MS)
	Jin	265-420
	Sui	580-618
	Tang	618-907
	Beş Hanedanlık-On Krallık	907-980
	Song	980-1271
	Liao	907-1125
	Yuan	1271-1368
	Ming	1368-1644
	Qing	1644-1911
Modern	Çin Cumhuriyeti	1912-1949
	Çin Halk Cumhuriyeti	1949- ...

Bürokrasi Sınavları

Tanım

Çin İmparatorluğunda yapılan bürokrasi sınavları, imparatorluk bürokrasisinde sivil ve askeri memurların istihdam edilmesi için yapılan ve irsi veya siyasi ilişkilerden bağımsız olarak, ahlak, edebiyat ve felsefe gibi farklı disiplinlerden yapılan ve sonucuna göre memurların seçildiği sınavlardır. Bu sınavlar, "imparatorluk sınavları", "sivil hizmet sınavları" gibi farklı şekilde de adlandırılmaktadır. Çin dilinde bu sınavlara "keju"; bu sınavlardan geçen ve memuriyete başlayanların oluşturduğu sınıfa da

“mandarin” denilmektedir (Elman, 2009a: 405; Miyazaki, 1976; Gan, 2008: 117).

Sınavların içeriğine ve işleyişine bakıldığında; bu sınavlar sivil memurların alımına dönük düzenli veya düzensiz yapılan sınavlar ile askeri memurların alınması için yapılan sınavlar olmak üzere iki temel kategoride yapılmaktadır. Düzensiz yapılan sınavlar daha çok zamanı ve içeriği imparatorun kişisel tercihinine göre değişen ve özel yetenekli kişilerin bulunması için yapılan sınavlardır. Düzenli gerçekleştirilen sivil ve askeri sınavlar ise üç ayrı düzeyde yapılmaktadır. Yerel düzeyde yapılan sınavlar, bölgesel düzeyde yapılan sınavlar ve son olarak da imparatorluk düzeyinde yapılan sınavlardır. Bu sınavlar nitelik ve nicelik anlamında bir piramidi andırmaktadır. Yerel düzeyde yapılan sınavlara “shengyuan”, sınavdan başarılı olan kişilere “xiucaı”; bölgesel düzeyde yapılan sınavlara “xiangshi”, başarılı olan kişilere “juren” ve imparatorluk genelinde yapılan sınavlara “dianshi”; bu sınavlardan başarılı olan kişilere de “jinshi” denilmektedir. Bölgesel sınavlar, eyaletlerin başkentinde yapılırken, imparatorluk sınavları (Chen, Kung & Ma, 2015: 9; Têng, 1943: 270).

Sınav soruları Konfüçyüsçülük ile yakından ilgilidir. Konfüçyüsçülük Han Hanedanlığı döneminde resmi öğreti haline gelmiştir. Konfüçyüsçülükte siyaset anlayışı, aile yapısıyla özdeşleştirilir. Buna göre ailede evlat babanın, kardeş ağabeyin, kadın da kocasının sözünü dinlemeli, saygıda kusur etmemelidir. Aynı şekilde siyasi toplulukta da otoriteyi bu anlayış şekillendirmektedir. Sınavlara katılan öğrenciler Konfüçyüsçülüğün metinlerinden sorumlu tutulmuştur. Bunlar Dört Kitap ve Beş Klasik denilen (Four Books and Five Classics) ve çeşitli öğretilerin yer aldığı kitaplardır. Dört Kitap: Analects¹⁰⁹ (Konfüçyüs'ün Konuşmaları), Mensiyüs'ün Kitabı (Mencius), Büyük Bilgi (Great Learning) ve Orta Yol Doktrini (Doctrine of the Mean)'dir. Beş Klasik ise Dokümanlar Kitabı (Book of Documents), Şiirler (Classic of Poetry), Değişiklikler Kitabı (I Ching/Book of Changes), Ayinler Kitabı (Book of Rites) ve İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları (Spring and Autumn Annals)'dir.¹¹⁰ Sınavlarda öğrenciler yüzbinlerce karakter ezberlemek zorundadır. Örneğin Analects kitabından 11,705; Mencius kitabından 34,685; Değişiklikler Kitabı'ndan 24,107 Dokümanlar Kitabı'ndan 25,700, Şiirler Kitabı'ndan 39,234 Ayinler Kitabı'ndan 99,010; İlkbahar ve

¹⁰⁹ Analektler, Konfüçyüsün temel öğretilerinin yer aldığı ölümünden sonra yazılan Konfüçyüsçülüğün en önemli metnidir (Wasserstrom, 2011:25)

¹¹⁰ Bu kitapların içeriği için bkz. Güç, A. (2001). Konfüçyüsçülük'te Kutsal Metinler. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi; Yıl: 2001 Cilt: 10 Sayı: 1.

Sonbahar Yıllıkları 196,845 olmak üzere öğrencilerin ezberlemek zorunda oldukları kaligrafik karakter sayısı 431,286'dır (Miyazaki, 1976; De Weerd, 2007: 25-46).

Dönemin erkek egemen zihniyeti ve pratikleriyle paralel olarak bu sınavlara sadece erkek adaylar katılırdı. Kadınların bu sınava girmeleri ve mandarin sınıfına katılmaları mümkün değildi. Bununla birlikte kadınların bu sürecin tamamen dışında olduğunu söylemek de doğru değildir. Kadınlar evde erkek çocuklarının yetişmesinde ve eğitilmesinde aktif rol alarak bu sürecin dolaylı da olsa bir parçası olmayı başarmışlardır (Elman, 2009a: 405).

Tarihçe

Sui-Tang-Song Hanedanlıkları Dönemi (581-1271)

Bürokrasi sınavları, kökenleri Han Hanedanlığına (206 [M.Ö]-220 [MS]) kadar uzansa da imparatorluk destekli olarak Sui Hanedanlığı (581-618) döneminde 608 yılında yapılmaya başlanmıştır. İlk dönemlerinde tek kategoride yapılan sınavlar, içeriği nispeten kolay olduğu için daha alt kademelerdeki kişilerin istihdamında rol oynamıştır. Sui hanedanlığının son dönemlerinde İmparator Yang tek düzey olan bu sınavların üç düzeyde yapılmasını sağlamıştır (Liu, 2016: 12).

Tang Hanedanlığı (618-907) döneminde bürokrasi sınavları her yıl düzenli olarak yapılmaya başlanmıştır. Sınava giren aday sayısının 800-1200 arasında değiştiği bu dönemde sınavlar daha kapsamlı hale getirilmiştir. Tang Hanedanlığının orta dönemlerinden itibaren nerdeyse tüm memuriyetler için sınavlar zorunlu tutulmuştur (Roberts, 2011: 54).

Song hanedanlığı (980-1271) döneminde ise sınavlar oldukça gelişmiş ve genişlemiştir. Daha önce yılda 10 kişinin aldığı jinshi (en yüksek derece) bu dönemde 140'a yükselmiştir. Yine bu dönemde açılan okulların sayısı fazlalaşmıştır. Bu dönemde yapılan başka bir değişiklik de "yin ayrıcalığı" denilen yüksek rütbeli memurların kendi ailelerinden olan kimseleri memuriyetlere aday göstermesidir. Bu Konfüçyüs'ün "erdem ve yeteneğini bildiğiniz kimseleri makamlara getirin" sözünden hareketle yapılmış olsa da aslında sistemin yozlaşmasına yol açmıştır (Roberts, 2011: 84). Ayrıca bu dönemde *shuyuan* denilen özel akademiler de sınav hazırlığı ve yüksek öğrenim için en yaygın kurumlar haline gelmiştir (Ko, 2017: 275).

Liao, Jin ve Yuan Hanedanlıkları Dönemi (907- 1368)

Bu dönem, Çin topraklarında kurulan hanedanlıkların yabancı kökenli olması nedeniyle "yabancıların hükümrânlığı dönemi" (*alien rule*) diye adlandırılmaktadır. Liao, Qidan denilen Moğol kökenli bir hanedanlık olup 907-1125 yılları arasında Kuzey Çin, Mançurya ve Moğolistan toprakları

üzerinde egemenlik kurmuşlardır (Fairbank, & Goldman, 2006: 113). Bu hanedanlık döneminde sınavlar, tüm imparatorluk düzeyinde değil; Çin nüfusunun ağırlıkta olduğu bölgelerde yapılmaya devam edilmiş, 988 yılında ise resmi bir uygulama haline gelmiştir.

Liao Hanedanlığının yıkılmasından sonra kurulan Jin Hanedanlığı (1125-1234) döneminin ilk yıllarında sınav sistemi Liao döneminde olduğu gibi bölgelere göre parçalı olarak yapılmaya devam etmiştir. Eski Liao imparatorluğunun unsurları için kuzey sınavları (*beixuan*); eski Song hanedanlığının unsurları için de (*nanxuan*) adı verilen sınavlar yapılmıştır. İmparator Xizong (1135-1148) döneminde ise bu iki sınavın içeriği birleştirilmiş ve imparatorluk bünyesindeki tüm unsurlar bu sınava tabi tutulmuştur (<http://www.chinaknowledge.de>).

Yuan Hanedanlığı (1279-1368), Cengiz Han'ın torunu Kubilay Han tarafından kurulmuştur. Önce Kuzey; daha sonra Güney Çin'e hakim olan bu hanedanlık döneminde sınav sistemi ilk başlarda kısa bir süreliğine terk edilmiş olsa da, 1315 yılında yeniden kurumsallaştırılmıştır. Bu dönemde başta Moğollar olmak üzere azınlık unsurlara ayrıcalıklar tanınmış, çoğunluğu oluşturan Çinliler daha zor sınavlardan geçmek zorunda kalmışlardır (<http://www.chinaknowledge.de>).

Ming-Qing Hanedanlıkları Dönemi (1368-1911)

Bürokrasi sınavları, Ming (1368-1644) ve Qing (1644-1911) hanedanlıklarında farklı düzenlemeler ve değişiklikler ile 1905 yılına kadar yapılmaya devam etmiştir (Akçetin, 2013: 118; Wasserstrom, 2011: 52).

Tablo 2: Ming Hanedanlığı Döneminde (1384-1643) Yapılan Sınavlar

Ming Hanedanlığı Döneminde (1384-1643) Yapılan Sınavlar	
Oturum	Soru Sayısı
Birinci Oturum	
1. Dört Kitap (Four Books)	3 alıntı metin
2. Değişiklikler Kitabı	4 alıntı metin
3. Dokümanlar Kitabı	4 alıntı metin
4. Şiirler Kitabı	4 alıntı metin
5. İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları	4 alıntı metin
6. Ayinler Kitabı	4 alıntı metin
İkinci Oturum	
1. Söylevler	1 alıntı metin
2. Belgeler	3 Belge
3. Adli (Hukuki) Terimler	5 Terim

Üçüncü Oturum	
1. Politika Soruları	5 Kompozisyon

Kaynak 1: Elman, B. A. (2013). civil examinations and meritocracy in late imperial china. harvard university press., s. 24'ten uyarlanmıştır

Tablo 2’de Ming Hanedanlığı döneminde yapılan sınavların formatı gösterilmektedir. Bu dönemde sınavlar üç oturum halinde yapılmaktadır. İlk oturumda Dört Kitap ve Beş Klasik sorulmakta; öğrencilerin bu kitaplardan alıntı yapılması istenmektedir. İkinci oturumda söylevler ve hukuki terimler sorulmakta; son oturumda ise 5 tane ayrı kompozisyon (essay) yazılması istenmektedir. Tang Hanedanlığı dönemindeki bu sınav formatı Qing Hanedanlığı döneminde de 1756 yılına kadar bu şekilde uygulanmıştır.

Ming Hanedanlığı döneminde kompozisyon sorularının cevapları Çin dilinde *bagu wen* denilen (İngilizce: eight-legged) sekiz sacayaklı bir metot ile deneme şeklinde yazılmaya başlanmıştır. Bu sistem 1898 yılına kadar devam etmiştir. Giriş-gelişme-sonuç sistemine benzer şekilde metnin düzenlenmesini ifade etmektedir. Bu sekiz sacayağı: 1. açılış-giriş (poti), 2. konunun ele alınması (chengti), 3. tartışmanın başlatılması (qijiang), 4. ilk adım (qigu), 5. geçiş ayağı (xugu), 6. ortanca (zhonggu), 7. sonraki adım (hougu), 8. Sonuç (dajie) şeklindedir (Elman, 2009b: 696).

Tablo 3: Qing Hanedanlığı döneminde 1757– 1787 yılları arasında uygulanan sınav formatı

Qing Hanedanlığı döneminde 1757– 1787 yılları arasında uygulanan sınav formatı	
Oturum Sayısı	Soru Sayısı
Birinci Oturum	
1. Dört Kitap	3 alıntı metin
2. Söylev	1 alıntı metin
İkinci Oturum	
1. Değişiklikler Kitabı	4 alıntı metin
2. Dökümanlar Kitabı	4 alıntı metin
3. Şiirler Kitabı	4 alıntı metin
4. İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları	4 alıntı metin
5. Ayinler Kitabı	4 alıntı metin
6. Şiir Sorusu	1 şiirsel model
Üçüncü Oturum	
1. Politika Soruları	5 kompozisyon

Kaynak 2: Elman, B. A. (2013). civil examinations and meritocracy in late imperial china. harvard university press., s. 296'dan uyarlanmıştır.

Qing Hanedanlığının kuruluşunun ilk dönemlerinde Ming Hanedanlığının uyguladığı sınav sistemine 1756 yılına kadar devam edilmiştir. Bundan sonra 1757-1787 yılları arasında ise sınav sistemi Tablo 3'deki görüldüğü üzere yeniden düzenlenmiştir. Birinci oturumda soru sayısı azaltılmış ve daha önce birinci oturumda sorulan sorular ikinci oturumda sorulmaya başlanmıştır.

Tablo 4: Qing Hanedanlığı döneminde 1793– 1898 yılları arasında uygulanan sınav formatı

Qing Hanedanlığı döneminde 1793– 1898 yılları arasında uygulanan sınav formatı	
Oturum Sayısı	Soru Sayısı
Birinci Oturum	
1. Dört Kitap	3 alıntı metin
2. Şiir	1 şiirsel model
İkinci Oturum	
1. Değişiklikler Kitabı	4 alıntı metin
2. Dokümanlar Kitabı	4 alıntı metin
3. Şiirler Kitabı	4 alıntı metin
4. İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları	4 alıntı metin
5. Ayinler Kitabı	4 alıntı metin
Üçüncü Oturum	
1. Politika Soruları	5 kompozisyon

Kaynak 3: Elman, B. A. (2013). *civil examinations and meritocracy in late imperial china*. harvard university press., s. 298''den uyarlanmıştır.

Qing Hanedanlığı 1793 yılında sınav sistemini tekrar değiştirmiştir. Şiir anlayışının güçlenmesi, şiire dönük ilgi sınav sistemine de yansımış ve daha önce ikinci oturumda Şiirler Kitabıyla birlikte sorulan şiir denemeleri yeni sistemde birinci oturumda sorulmaya başlanmıştır. Yeni sistem 1898 yılına kadar devam etmiştir.

Tablo 5: Kompozisyon olarak yazdırılan Politika sorusunun sorulduğu konular (1903)

Kompozisyon olarak yazdırılan Politika sorusunun sorulduğu konular (1903)	
1. Emir-komuta ilişkileri	17. Matematik
2. Bilim	18. Fen Bilimleri (I)
3. Dahili hükümet	19. Fen Bilimleri (II)
4. Dış ilişkiler	20. Kamu maliyesi
5. Güncel olaylar	21. Para sistemi

6. Memuriyet sınavları	22. Askeri sistem (I)
7. Okullar	23. Askeri sistem (II)
8. Resmi kurumlar	24. Savunma
9. Meclisler	25. Tarım (I)
10. Devlet teşkilatı	26. Tarım (II)
11. Kamu hukuku	27. Kamusal Meseleler
12. Ceza yasaları	28. Ticaret
13. Eğitim Meseleleri	29. Yollar ve madenler
14. Astronomi	30. Topografya
15. Coğrafya	31. Tarih
16. Takvim (zaman) çalışmaları	32. Dünya tarihi

Kaynak 4: Elman, B. A. (2013). civil examinations and meritocracy in late imperial china. harvard university press., s. 312'den uyarlanmıştır.

Genellikle üçüncü oturumda sorulan ve adayların 5 tane kompozisyon yazmak zorunda oldukları politika sorularının çıktığı konular ve alanlar 1903 yılındaki bir katalogta yer almıştır (bkz. Tablo5). Katalogta bakıldığında oldukça kapsamlı ve çeşitli konulardan soru sorulduğu görülmektedir.

Tablo 6: Qing Hanedanlığında 1901 Reformu Sonrası Sınav Sistemi

Qing Hanedanlığında 1901 Reformu Sonrası Sınav Sistemi	
Oturum Sayısı	Soru Sayısı
Birinci Oturum	
1. Çin Siyasi Tarihi	5 kompozisyon
İkinci Oturum	
1. Dünya Politikası	5 kompozisyon
Üçüncü Oturum	
1. Dört Kitap	5 kompozisyon
2. Beş Klasik	1 kompozisyon

Kaynak 5: Elman, B. A. (2013). civil examinations and meritocracy in late imperial china. harvard university press., s. 301'den uyarlanmıştır.

Qing Hanedanlığı döneminde 1901 yılında bürokrasi sınavlarında köklü değişiklikler yapılmıştır. Tablo 6'da görüldüğü gibi eski Konfüçyüs metinlerine artık ağırlık verilmemiştir, daha çok güncel ve dünya politikalarına dönük sorular sorulmuştur. Bunun eskiye dönük ilgisizliğin başlangıcı ve modernleşme çabasının da ürünü olduğunu varsaymak mümkündür. Bu sistem birkaç yıl devam etmiş ve 1905 yılında

modernleşmenin önünde bir engel olduğu düşüncesiyle sistem lağvedilmiştir (Akçetin, 2013: 117).

Bürokrasi Sınavlarının Genel Özellikleri

Sınav sistemi gündelik pratiklerden bireylerin tutum ve davranışına kadar çok farklı yönden tüm toplumu etkilemiştir. Daha önce bu sınavlara girecek bir aday olan birey, sonradan memur, öğretmen veya çocuklarını sınavlara hazırlayan bir baba olarak sürekli bu işleyişin içinde olmaya devam etmiştir (De Weerd, 2007).

Sınavlar için çocuklar çok küçük yaştan itibaren eğitime başlanırdı. İlk eğitim aile de anne ve babalar tarafından veya özel öğretmenlerin nezaretinde erkek çocuk üç yaşına geldiğinde; resmi eğitim ise çocuklar yedi yaşındayken verilirdi. Çin'in resimli yazısını dört beş yıl süreyle öğrenen adaylar, daha sonra klasik metinleri ezberleyerek sınavlara hazırlanırdı (Miyazaki, 1976; Parkinson, 1984).

Sınavların süresi 1-6 gün arasında değişirdi. Sınava girecek adaylar, kopya ihtimaline karşı görevliler tarafından iyice arandıktan ve kimlikleri doğrulandıktan sonra küçük bir hücreye konulup hücrenin kapısı kapatılırdı (bkz. Şekil1). Adayların hücrede çok uzun süre kaldıkları için girerken kendi yanlarında hem fiziksel ihtiyaçları için hem de sınavda ihtiyaç duyacakları, su, ihtiyaç giderecekleri bir lazımlık, bir yatak, yiyecekler, mürekkep , mürekkep taşı ve fırçalar gibi malzemeleri de getiriyorlardı. Sınava girişte yaş ile ilgili bir sınırlama olmadığından dolayı adayların sınav esnasında ölümleri gibi olumsuz durumlar da olağandı (Miyazaki, 1976).

Şekil 1: Sınav Salonları (Hücreleri)

Kaynak 6: <http://visualisingchina.net/blog/2012/05/22/examination-cells-and-brain-cells-2/>.

Çin’de bürokrasi sınavları aslında basit bir merkezi sınav olmaktan ziyade Çin siyasal sisteminin önemli bir yüzü; ayrılmaz bir parçasıdır (Miyazaki, 1976). Sınavı kazan mandarinler bugünkü bir devlette olduğu gibi bütün idari ve adli görevleri üstlenmişlerdir. Bunlar, vergi toplamak, asayiş sağlamak, orduyu yönetmek, çalışma takvimini belirlemek, yol, kanal, baraj, sulama gibi iskan ve imar işlerinin yapım, yönetim ve denetimini sağlamak gibi görevlerdir (Balazs, 1964: 16). Dolayısıyla bu sınav sistemine sadece bir eğitim politikası veya personel politikası olarak bakılmaması gerekmektedir.

Bürokrasi sınavlarından başarılı olan mandarinler günümüz bürokratlarına birçok açıdan da benzerlik göstermektedir. Öncelikle mandarinler de bürokratlar gibi, entelektüel unvanlar ve kazandıkları sınavlar sayesinde toplumsal haklar ve istisnai bir prestij sahibi olmuşlardır. İkinci olarak mandarinler, günümüz bürokratları gibi kemiyet itibarıyla az; ama nitelik bakımından (güç, prestij, etki alanı) oldukça güçlüdür. Son olarak mandarinler de bir işte uzmanlaşmışlardır, ama bu uzmanlaşma alanı teknik ve pratik olmayan; yönetme ve hükmetme sanat ve stratejileridir (Braduel, 2014: 224).

Mandarin sınıfının başka özelliklerine bakıldığında; mandarinler o dönem yaygın olarak görülen bedensel cezalardan, angarya işlerinden ve vergi gibi yükümlülüklerden muaf tutulmuşlardır (Parkinson, 1984: 54).

Ayrıca devlet memurlarının aynı yerde üç seneden fazla hizmette bulunmaları yasaklanmıştır; maaşları da Eski Mısır’da olduğu gibi vergi borçlarının aynı olarak tahsiliyle sağlanmıştır (Abadan, 1959: 19; Wetzell, 2008: 88).

Mandarin sınıfının denetimine ilişkin olarak Tang hanedanlığı zamanında “denetim kurulu” kurulmuştur. Bu kurul bir “genel denetici” ile iki yardımcından oluşuyordu. Hem imparatorluğun hem de eyaletlerin başkentlerinde bu kurula bağlı memurlar istihdam edilerek hem memurların denetimi hem de kamuoyunun eğilimini de araştırılması sağlanmıştır (Parkinson, 1984: 56).

Bürokrasi Sınavlarının Önemi

Çin’deki bürokrasi sınavları dünya üzerinde rekabete dayanan yazılı sınavların ilk örneğini oluşturmaktadır. Daha önce herhangi bir medeniyette böyle bir uygulamanın görülmediği ifade edilmektedir (Têng, 1943: 268).

Bürokrasi sınavları, devlet kademelerinde meritokratik bir geleneğin oluşmasını sağlamanın yanı sıra birçok açıdan önemli işlevler yerine getirmiştir. Bunlardan en önemlisi kalıtsal aristokrasinin gücünü ve etkisini sınırlamasıdır (Austin, 2013). Bürokrasi sınavlarının uygulanmasından önce

devlet kademesindeki kişilerin istihdamı “dokuz basamaklı seçim sistemi” denilen (the nine-rank selection/ jiupin zhongzheng zhi) bir yöntemle sağlanmaktadır. Bu sistemde tüm devlet kademeleri (pozisyonları) en önemlisi 1; en önemsizi 9 olmak üzere bir ile dokuz arasında derecelendirilmektedir. Benzer şekilde, imparatorluk içindeki bütün önemli aileler de "ahlaki" kriterlere göre bu şekilde sıralanmakta ve kendi sıralarının eş değeri olan makamlara getirilmektedir. Bu ailelerin çocukları aynı sırayla görev alma hakkına sahiptir (<http://www.chinaknowledge.de>). Sınavların uygulanmasıyla birlikte bu yöntem terk edilmiş ve devlet kademelerinde istihdam sınavlardan alınan derecelere göre yapılmaya başlanmıştır. Bu yönüyle güçlü ve köklü ailelerin otorite üzerindeki baskıları zayıflatılmıştır.

Çin toplumunda bürokrasi sınavları sonucunda göreve gelen mandarinlerin aynı zamanda bir denge unsuru olduğu da ifade edilmektedir. Çin’deki “üç öğreti”den¹¹¹ olan ve Çin’in kendi içinde çıkan Taoculuğun doğaya dönüş yanlısı, kolektif zorlamaya karşı çıkan öğretilerine karşı Konfüyüsçüğüne öne çıkarılıp bir denge kurulmasını sağlayan bir sistemdir (Braduel, 2014: 225).

Konfüyüsçülüğün öne çıkması aynı zamanda sınavların “toplumun konfüyüsçüleşmesini” (confucianization of society) sağlamıştır (Austin, 2013). Konfüyüsçülüğün kurumsallaşması, çocukların çok erken yaşta Konfüyüsçü metinlerle tanışarak “toplumsallaşması”, toplumda bu öğretinin yerleşmesine ve gelişmesine önemli oranda katkı sağlamıştır.

Bürokrasi sınavlarının başka bir işlevi de aydın sınıfının devleti benimsemesini ve desteklemesini sağlamasıdır (Austin, 2013). Bu aynı zamanda Robert Michels’in modern devletlerde bürokrasinin işlevine dönük açıklama ve çözümlenmeleriyle de uyumaktadır. Michels, bürokratik mekanizmada yer bulan orta sınıf entelektüellerinin kendilerine iâşe sağladığı için devleti savunur pozisyona geçeceklerini, aksi takdirde bu ve benzeri pozisyonlardan mahrum bırakılmaları durumunda yeminli düşman olacaklarını iddia etmektedir (Etzioni-Halevy, 1983: 18-19). Bürokrasi sınavları bu yönüyle aydın sınıfını otoritenin yanında yer almasını sağlamıştır.

¹¹¹ Bu “üç öğreti”, Konfüyüsçülük, Taoizm ve Budizm’dir. Konfüyüsçülük ve Taoizm hemen hemen aynı dönemlerde Çin topraklarında ortaya çıkarken, Budizm Hint topraklarında ortaya çıkmış ve misyoner aracılığı daha sonra getirilmiştir (Braduel, 2014: 206). Bu “üç öğreti” Çin’in din anlayışını şekillendirmiştir. Ming Hanedanlığı döneminde bu “üç öğreti”den unsurlar barındıran “neo-konfüyüsçülük” anlayışı giderek resmi öğreti haline gelmeye başlamıştır.

Çin’de uygulanan bu sistemin Batı dünyasındaki yazarları etkilediği de belirtilmektedir. Özellikle Fransa’da 17. yüzyılda Voltaire, Diderot ve Quesnay gibi yazarların Çin’deki bu uygulamadan haberdar oldukları, hatta Quesnay’ın bu sınav sistemini Fransa’da uygulamayı arzu ettiği, benzer şekilde İngiltere’de Sir William Temple, Samuel Johnson, Addison and Goldsmith gibi isimlerin de sınav sisteminden etkilendiği ifade edilmektedir (Têng, 1943: 301-302).

Son olarak, Çin’de yapılan bu sınavlar, ülke sınırlarını da aşmış, özellikle bu uygulamanın etkisiyle Kore’de 10. yüzyılda *Gwageo* adıyla ve 11. yüzyılda da Vietnam’da farklı adlarla benzeri sınav sistemleri geliştirilmiştir (Ko, 2017: 273).

Bürokrasi Sınavlarına Dönük Eleştiriler

Bürokrasi sınıflarının herkese açık olması, sağlıklı, karakteri düzgün ve sicili temiz olan her erkek adayın bu sınavlara katılma hakkına sahip olması, sosyal mobilizasyonun ve dikey hareketliliğin çok yoğun olduğu şeklinde anlaşılabilir. Bununla birlikte sivil memurluk sınavlarının pratik sosyal mobilizasyon için kusursuz bir merdiven veya yol olduğunu söylemek mümkün değildir. 1500-1900 yıllarını inceleyen çalışmalara bakıldığında toplum nüfusunun %90’ını oluşturan köylülerin, tüccar ve zanaatkarların yaklaşık 2 ile 3 milyon arasında değişen adayların önemli bir parçası olmadığını göstermektedir (Elman, 2009: 405). Dolayısıyla herhangi bir köylü çocuğunun “başbakan” olma potansiyeli ve imkanı daha çok teorik (nazari) düzeyde kalmıştır.

Yine memuriyete giriş sınav sistemlerinin kayırcılıktan uzak; nesnel kriterlere uygun olarak işlediğini söylemek de mümkün değildir. Hanedan mensubu ailelerin çocukları sınava girmeden kamu görevlerine atanabiliyordu. Mevcut görevlilerinin çocukları için de özel sınavlar yapıp ayrıcalık tanındığı söylenmektedir. Yine 15. yy.’de kamu pozisyonlarının da satıldığı bilinmektedir (Ergun & Polatoğlu, 1984: 44). Yine de Konfüçyüs’ün “erdem ve yeteneğini bildiğiniz kimseleri makamlara getirin” sözünden hareketle yapılan ve “yin ayrıcalığı” denilen yüksek rütbeli memurların kendi ailelerinden olan kimseleri memuriyetlere aday göstermeleri de bu açıdan sistemin nesnel yönünü zayıflatmaktadır.

Bu sınavlar içeriği itibarıyla edebiyat, etik ve felsefe gibi oldukça yoğun teorik bilgi ve birikim gerektiren sınavlardır. Bu nedenle mandarin sınıfının pratik, uygulama ve teknik açıdan çok donanımlı olduğunu söylemek mümkün değildir (Gerth & Wright: 1946: 427).

Sınav sürecinin oldukça yoğun olması bireylerin psikolojisini olumsuz anlamda etkilediğini, bu yönüyle yıpratıcı olduğunu söylemek mümkündür. Hz. İsa'nın kardeşi olduğunu iddia ederek isyan eden, yaklaşık 15 yıl (1850-1864) süren ve on milyondan fazla insanın ölümüne yol açan Taiping ayaklanmasının sorumlusu Honq Xiuquan memuriyet sınavlarında birçok kez başarısız olmuş bir kişidir. Hong Xiuquan'ın anti-konfüçyüsçü özelliği ve ayaklanması sürecinde yeni bir memuriyet sınavı ihdas etmesi gibi olgulardan hareketle bu sınavların psikolojik etkilerini gözlemek mümkündür. Miyazaki'nin (1976) Çin bürokrasi sınavlarını incelediği kitabına *China's Examination Hell* (Çin'de Sınav Cehennemi) adını vermesi de bu varsayımı doğrulamaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Patrimonyal bürokrasi feodalizm gibi geleneksel otoritenin bir türüdür. Bu otorite modeli, ataerkil toplumda ekonomik faaliyetlerinin nitelik ve nicelik olarak artması ve otorite alanının genişlemesiyle birlikte daha düzenli bir idari ve askeri sisteminin kurulmasıyla ortaya çıkmıştır.

Weber, bazı “rasyonel” çizgileri olsa da Han Hanedanlığından son hanedanlık Qing'e kadar tüm imparatorluk dönemleri boyunca Çin bürokrasisinin patrimonyal bir karakter taşıdığını belirtmektedir. Bununla birlikte 581–618 yılları arasında Çin topraklarında egemen olan Sui Hanedanlığı zamanında başlayarak 1905 yılına kadar devam eden bürokrasi sınavları bu geleneğe istisnai bir çizgiyi oluşturmaktadır.

Çin bürokrasi sınavları, ailevi veya siyasi ayrıcalıklar olmaksızın becerilere dayalı olarak yapılan özellikle Konfüçyüsçü metinler ekseninde ahlak, edebiyat, felsefe ve bireysel-toplumsal gelenek ve görenek gibi farklı alanlardan soruların sorulduğu, başarılı olan öğrencilerin sivil ve askeri memur olarak imparatorluk bünyesine katıldığı sınavlardır.

Dünya üzerinde rekabete dayanan yazılı sınavların ilk örneğini oluşturan bu sınav sistemi toplumun gündelik pratiklerini ciddi anlamda etkilemiştir. Bireyler daha önce bir aday olarak; sonrasında da adayların sınava hazırlanmasında rol alarak sürekli bu sürecin bir parçası olmaya devam etmiştir. Ayrıca bu sınavlar basit bir merkezi sınav olmaktan ziyade Çin siyasal sisteminin önemli bir yüzü; ayrılmaz bir parçasıdır. Bürokrasi sınavları, yönetim sisteminde meritokrasinin oluşmasını ve gelişmesini sağlamış, güçlü ailelerin, sivil ve askeri aristokrasinin gücünü ve etkisini sınırlamıştır. Ayrıca devletin aydın sınıfının nezdinde meşruiyetini ve desteğini kazanmasına da katkı sağlamıştır. Ayrıca sınavda adayların Konfüçyüsçülüğün metinlerinden sorumlu olması “toplumun

konfüçyüsçüleşmesini” (confucianization of society) de beraberinde getirmiştir.

Sınav sisteminin liyakatli kişilerin sisteme entegre olmasını sağlaması, kültürel birlik ve temel değerler üzerinde uzlaşmayı temin etmesinin yanında sosyal mobilizasyonun nazari boyutta kalması, sınav sisteminin yoğun ve yıpratıcı olmasının bireylerin psikolojilerini olumsuz etkilemesi gibi eleştirilen yönleri de bulunmaktadır.

Sonuç olarak, Çin’de 1300 yıldan fazla sürdürülen bürokrasi sınavları devlet kademelerinde meritokratik bir zihniyetin yerleşmesi, sınırlı da olsa sosyal mobilizasyonun sağlanması itibariyle patrimonial veya feodal bürokrasi geleneklerinde örneğine rastlanılmayan bir uygulamadır. Yabancı literatürde tek tek hanedanlık veya erken, orta ve geç dönem olmak üzere farklı düzeylerde incelenen bu gelenek, Türkiye’de sinolojiyle ilgilenen akademisyenler için önemli bir çalışma alanı olma potansiyeline sahiptir. Bu çalışmanın ileride yapılacak daha ayrıntılı ve mikro ölçekteki çalışmalara katkı sağlaması ümit edilmektedir.

Kaynakça

- Abadan N. (1959). *Bürokrasi*, Ankara: Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Akbulut, Ö. Ö. (2005). *Siyaset ve Yönetim İlişkisi: Kurumsal ve Eleştirel Bir Yaklaşım*. Ankara: TODAİE.
- Akçetin, Elif (2013). Civil Service Examinations, in Standen, N. (Ed.). *Demystifying China: New Understandings of Chinese History*. Rowman & Littlefield Publishers, pp. 117-127.
- Austin, Steven (2013). China's Examination Hell: Video Lecture, <https://www.youtube.com/watch?v=dh5486n9lfs>.
- Balazs, E. (1964). *Chinese Civilization and Bureaucracy: Variations On A Theme*. Yale University Press .
- Braudel, F. (2014). *Uygurlıkların Grameri*, Çev. Ali Kılıçbay, 4. Baskı Ankara: İmge Yayınevi.
- Chen, T., Kung, J. K. & Ma, C. (2015). Institutions, Culture, and Human Capital in The Long Run Legacies of China’s Imperial Exam System, A Paper Prepared For The Warwick Summer Workshop in Economic Growth 2015 Department of Economics, University of Warwick.
- Chu, T. S. (1961). *Law and Society in Traditional China*. Paris: Mouton.

- De Weerd, H. (2007). *Competition Over Content: Negotiating Standards For The Civil Service Examinations In Imperial China (1127-1279)* Harvard University Press.
- Eberhard, W. (1947). *Çin Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Elman, B. A. (2009). Civil Service Examinations: Kējū. *Berkshire Encyclopedia of China*. Berkshire: Berkshire Publishing Group Llc.
- Elman, B. A. (2009b). Eight-Legged Essay Berkshire Encyclopedia of China (Pp. 695–698). Berkshire: Berkshire Publishing Group Llc.
- Elman, B. A. (2013). *Civil Examinations and Meritocracy in Late Imperial China*. Harvard University Press.
- Ergun, T., & Polatoğlu, A. (1984). *Kamu Yönetimine Giriş*. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları., 2. Baskı.
- Eryılmaz, B. (2002). *Bürokrasi ve Siyaset: Bürokratik Devletten Etkin Yönetime*. Alfa.
- Etzioni-Halevy, E. (1983). *Bureaucracy and Democracy: A Political Dilema*, Boston Routledge & Kegan Paul.
- Fairbank, J. K., & Goldman, M. (2006: 113). *China: A New History*. Harvard University Press.
- Gan, H. (2008). Chinese Education Tradition: The Imperial Examination System in Feudal China. *Journal of Management and Social Sciences*, 4(2), 115-133.
- Gerth, H. H. & Wright Mills, C., & (1946). *From Max Weber: Essays in Sociology*. New York, Ny.
- Güç, A. (2001). Konfüçyüsçülük'te Kutsal Metinler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi; Yıl: 2001 Cilt: 10 Sayı: 1*.
- Hsu, Cho-Yun (2012). *China*, New York: Columbia University Press
- Huang, R. (2007). *Çin Tarihi: Bir Makro Tarih Yaklaşımı*. Çev. A. Sönmez, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2. Baskı.
- Keay, J. (2011) *Çin Tarihi*, Çev. Neşe Kars Tayanç-Dinç Tayanç, İstanbul: İnkilap.
- Ko, K. H. (2017). A Brief History of Imperial Examination and Its Influences. *Culture and Society*, 54:272–278.
- Lorge, P. (2000). The Northern Song Military Aristocracy and the Royal Family. *War & Society*, 18(2), 37-47.
- Liu, Y. (2016). *Higher education, meritocracy and inequality in China*. Springer.

- Miyazaki, I. (1976). *China's Examination Hell: The Civil Service Examinations of Imperial China*. Yale University Press.
- Parkinson, C. N. (1984). *Siyasal Düşüncenin Evrimi*, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul: Remzi, 2. Baskı.
- Roberts, J. A. (2011). *A History of China*. Palgrave Macmillan
- Tackett, N. (2014). *The Destruction of the Medieval Chinese Aristocracy*. Cambridge: Harvard University Press.
- Têng, S. Y. (1943). Chinese Influence On The Western Examination System: I. Introduction. *Harvard Journal of Asiatic Studies*, 7(4), 267-312.
- The Traditional Examination System, <http://www.chinaknowledge.de>
- Van Der Sprenkel, Otto B. (1964) Max Weber On China. *History and Theory* 3, 3: 348-70.
- Wasserstrom, Jeffrey. (2011). *21. Yüzyılda Çin*, Çev. Hür Güldü, İstanbul İletişim Yayınları.
- Weber, M. (2013). *Bürokrasi ve Otorite*. Çev. H. Bahadır Akın, Ankara Adres Yayınları, 6. Baskı.
- Wetzel, A. (2008). *China: From The Foundation of The Empire to The Ming Dynasty* (Vol. 5). University of California Press.
- Yang, T. S. (1987). *Property Rights and Constitutional Order in Imperial China*. Doktora Tezi, Indiana Üniversitesi.

